

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 378.22:37.01/09(061.1ЄС)

Анатолій Іщенко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
ORCID ID 0000-0003-3274-5886

Аліна Сбруєва

Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID 0000-0002-1910-0138

DOI 10.24139/2312-5993/2022.03/289-301

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ: ДОСВІД ПРОЄКТІВ ПРОГРАМИ ЕРАЗМУС+

Стаття присвячена характеристиці специфіки реалізації міждисциплінарного підходу у магістерських програмах, що отримали підтримку у проєктах програми Еразмус+. За допомогою термінологічного аналізу окреслено сутність поняття «міждисциплінарність» у науковому дискурсі. Метод контент-аналізу дозволив простежити реалізацію міждисциплінарного підходу в освітніх програмах підготовки магістрів європейських університетів, підтриманих, у проєктах програми Еразмус+. З'ясовано, що активне використання міждисциплінарного підходу в підготовці магістрів є перспективним, позаяк ідея синтезу та інтеграції збагачує знання у різних сферах, створює умови для успішного використання теоретичних знань на практиці, забезпечуючи конкурентоспроможність майбутнього фахівця на ринку праці.

Ключові слова: міждисциплінарний підхід, Еразмус+, університет, вища освіта, євроінтеграція, Європейський простір вищої освіти, Болонський процес, Європейська Комісія, Європейський Союз.

Постановка проблеми. У кінці XX – на початку XXI століття під впливом глобалізаційних процесів та посиленням євроінтеграції виникла необхідність створення єдиного Європейського простору вищої освіти (ЄПВО). У 2010 р. на Конференції міністрів країн-учасниць Болонського процесу в Будапешті й Відні була підписана декларація, що передбачає активний обмін досвідом та забезпечує співпрацю у пошуку перспективних реформ. Пріоритетною метою цієї міждержавної структури стало забезпечення конкурентоспроможності та привабливості європейського освітнього простору.

Болонський процес акцентував виняткове значення підготовки магістра для формування ЄПВО, що має відбуватися у межах двоциклової (з 1999 р.), пізніше трициклової системи вищої освіти. У декларації (The European Higher Education Area, 1999) були окреслені спільні вимоги до цільових пріоритетів та структури. Зокрема зазначено, що цикли для здобуття ступенів «бакалавр» і «магістр» мають спрямовуватися на формування компетентностей майбутньої

професії, мати достатню кількість предметів, відповідати європейським та міжнародним стандартам, бути короткими тощо.

Болонська декларація наголосила на важливості пошуку перспективних підходів у навчанні, серед яких одним із ключових став міждисциплінарний. Його перспективи й актуальність були окреслені у низці нормативних документів: Празькій (Towards the European Higher Education Area, 2001), Берлінській (Realising the European Higher Education Area, 2003), Бергенській (The European Higher Education Area – Achieving the Goals, 2005) деклараціях, Єреванському (Yerevan Communique, 2015), Паризькому (Paris Communique, 2018) і Римському (Rome Ministerial Communique, 2020) комюніке та ін. (Сбруєва, 2019).

Аналіз актуальних досліджень. Проблема перспективності міждисциплінарного підходу неодноразово осмислювалася у працях вітчизняних та закордонних дослідників, передусім таких, як С. Гончаренко, О. Заболотна, Т. Коваль, М. Кругляк, К. Кузан, Л. Апостел (L. Apostel), Т. Аугсбург (T. Augsburg), П. Бесселар (P. Besselaar), Дж. Ганн (G. Gunn), К. Голдінг (C. Golding), Дж. Гроппо (G. Groppo), Е. Доус Дурайзінг (E. Dawes Duraising), Дж. Томпсон Клейн (J. Thompson Klein), В. Буа Мансілья (V. Boix Mansilla), Реймонд С. Міллер (Miller Raymond C.), Б. Ніколеску (B. Nicolescu), Д. Ротен (D. Rhoten), Б. Тресс (B. Tress), Р. Фродеман (R. Frodeman), С. Фулер (S. Fuller), Е. Дж. Хакетт (E. J. Hackett), Дж. Хеймерікс (G. Heimeriks) та ін.

Провідні тенденції розвитку вищої освіти у країнах ЄС вивчали: А. Гайдзіца, Б. Грабовська, Є. Демида, І. Єременко, І. Заячук, О. Карпенко, О. Краєвська, С. Мартиненко, С. Ніколаєнко, А. Сбруєва, М. Чепурна, Ж. Чернякова, О. Шовкопляс, О. Хомерікі, Р. Бекер (R. Beker), М. Гамільтон (M. Hamilton), С. Гарбен (S. Garben), П. Гастон (P. Gaston), Б. О'Мейлі (B. O'Malley), Б. Стенсакера (B. Stensaker) та ін.

Дослідження шляхів покращення магістерських освітніх програм в Україні та за кордоном представлені у працях А. Бойка, В. Захарченка, В. Комісаров, В. Лугового, О. Семеног, М. Степанець, Ж. Таланової, О. Тоцької, М. Шебіко та ін.

Аналіз наукових публікацій з теми засвідчив недостатнє висвітлення проблеми застосування міждисциплінарного підходу у процесі підготовки магістрів у країнах ЄС. Зокрема на особливу увагу заслуговує низка програм Еразмус + (Мундус, КА2. Розвиток потенціалу вищої освіти (ex-Tempus), напрям Жан Моне), що базуються на основних принципах ЄПВО і репрезентують європейську

модель підготовки сучасного висококваліфікованого, конкурентоспроможного фахівця.

Мета статті – характеристика специфіки реалізації міждисциплінарного підходу у магістерських програмах, що отримали підтримку у проєктах Еразмус+.

Методи дослідження: термінологічний аналіз використаний для з'ясування сутності поняття «міждисциплінарність» у науковому дискурсі; контент-аналіз дозволив простежити реалізацію міждисциплінарного підходу в освітніх програмах підготовки магістрів підтриманих Еразмус+.

Виклад основного матеріалу. У сучасних наукових розвідках під міждисциплінарним підходом розуміють «застосування ідей та точок зору з більш ніж однієї загальноприйнятої дисципліни» (Міллер, 2010), що, на думку дослідників, суттєво підвищує ефективність навчального процесу. «Міждисциплінарність – це аналітично рефлексивне дослідження методологічних, теоретичних та інституційних наслідків впровадження міждисциплінарних підходів до навчання та досліджень», – зауважує Міллер (2010). Витоки явища дослідники простежують у грецькій філософії (Кляйн, 1990). Термін поширився серед наукової спільноти завдяки міжнародному науковому семінару Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) 1970 р., конференції ЮНЕСКО «Всесвітня Декларація про Вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи» (World Conference on Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action, 1998), працям відомих вчених, передусім таких, як Л. Апостел, Дж. Ганн, Е. О'Коннор, Раймонд С. Міллер, Дж. Томпсон Клейн та ін. У наш час міждисциплінарний підхід є актуальним, позаяк, ураховуючи тенденцію до синтезу та інтеграції знань, ідею згуртованості заради спільної мети, забезпечує «процес і практику, за допомогою якої встановлюється набір цілеспрямованих домовленостей і відчуття спільноти, які в кінцевому підсумку інтегрують ідеї з іншими для формування кінцевого продукту» (Аугсбург, 2006). Сучасна українська дослідниця В. Шмагіна зауважує, що активне застосування міждисциплінарного підходу в закладах вищої освіти сприяє реалізації таких цілей: 1) підвищенню практичних знань студентів, що допомагає у підготовці до викликів майбутньої професійної діяльності; 2) університет налагоджує діалог із бізнес-партнерами, пропонуючи конкурентоспроможних фахівців, які володіють інноваційними технологіями й компетентностями; 3) начальний заклад отримує

можливість співпраці з потенційними інвесторами, які будуть зацікавлені в інноваційних розробках; 4) суспільство зможе використовувати науковий потенціал вищих навчальних закладів для вирішення різноманітних проблем; 5) університети підвищують освітній рівень до європейських стандартів (Шмагіна, 2020, с. 61).

Європейська Комісія, як популяризатор європейської системи цінностей та досвіду в усіх сферах діяльності індивіда й суспільства, зосереджує увагу й на підтримці актуальних освітніх програм. На основі нормативних документів ЄС активно розробляються і впроваджуються проекти підготовки магістрів, що ураховують актуальні тенденції сучасної освіти: міжкультурність, академічна мобільність, міждисциплінарність, інклюзивність, діджиталізація, посилення зв'язків між освітою та суспільством, міжлюдська співпраця (people to people approach), освіта впродовж життя тощо.

На сьогодні однією з найбільш відомих і перспективних програм вважається Еразмус+, що функціонує завдяки ініціативі Виконавчого агентства з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури (EACEA) під керівництвом Генерального директорату Європейської Комісії з питань освіти та культури (DG EAC) (ЕРАЗМУС+ Керівництво до програми (Programme Guide), 2019). Проєкт зосереджений на розвитку міжнародної співпраці у сфері освіти, молоді та спорту, що «має на меті підтримку освітнього, професійного та особистісного розвитку громадян ЄС і поза його межами задля внеску до стійкого зростання, якості робочих місць і соціального згуртування» (Про Програму Європейського Союзу ERASMUS+, 2021). Розвиток інновацій та посилення європейської ідентичності проголошені головними завданнями діяльності Еразмус+. Зокрема важливими є міжгалузеві стратегічні партнерства, що засвідчує відповідність програми одному з домінантних завдань ЄПВО – синтезу найкращих здобутків національних освітніх програм та інтеграції знань із різних дисциплін для підвищення якості освіти і підготовки всебічно розвиненого фахівця.

На особливу увагу заслуговує Еразмус Мундус, що складається з таких компонентів: магістерські курси, створені на основі об'єднання мінімум трьох університетів із щонайменше трьох країн Європи; стипендії для студентів старших курсів та науковців зі всього світу; магістерські курси, спрямовані на розвиток партнерської співпраці з університетами третіх країн; підтримка заходів, спрямованих на удосконалення та забезпечення привабливості європейської вищої

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2022, № 3 (117)
освіти (Комісаров, 2013). Як бачимо, увага зосереджується на ідеї
євроінтеграції, синтезу знань у межах підготовки магістерських програм.

Еразмус Мундус поділяється за напрямками Спільні магістерські програми (Erasmus Mundus Joint Masters) та Розроблення магістерських програм (Erasmus Mundus Design Measures). Наголошується, що ЕМJM «інтегрована високоякісна транснаціональна освітня програма магістерського рівня, яка викладається міжнародним партнерством закладів вищої освіти (ЗВО) з різних країн світу та, у відповідних випадках, з іншими академічними та/або неакадемічними партнерами, які мають особливий досвід та професійну зацікавленість у певних освітніх напрямках/професійних сферах» (Erasmus Mundus Joint Masters, 2022). Проєкт реалізується завдяки: 1) інституційному академічному співробітництву для демонстрації європейської досконалості у сфері вищої освіти; 2) індивідуальній мобільності зі стипендіями для всіх студентів програми. Період реалізації – шість років, що дозволяє підготувати чотири випуски магістрів. У керівництві до програми зазначається, що подати заявку може будь-яка розташована в країні-члені або країні-партнері державна/приватна організація: університети, підприємства, фонди тощо. Диплом спільний або багатосторонній. Хоча проєкт реалізується у закладах вищої освіти ЄС, він відкритий і для інших країн.

Напрямок Розроблення магістерських програм Еразмус Мундус (EMDM) основною метою визначає інноваційність та прагнення до інтеграції. Проєкт реалізується спільно закладами вищої освіти різних країн світу, або «іншими академічними та/або неакадемічними партнерами» (Erasmus Mundus Design Measures, 2022). Наголошується, що у межах нової Програми Еразмус+ 2021-2027 міжнародний вимір охоплюватиме сфери вищої освіти (ВО), професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти (VET – П(ПТ)ФПВО), молоді і спорту. Основною метою є створення інноваційних та високо інтегрованих магістерських програм, що передбачають партнерство, залучення успішних студентів із різних країн, обов'язкову фізичну мобільність для всіх учасників, спільний або багатосторонній диплом після завершення навчання. Очікуваними результатами EMDM вважаються розробка спільних структурних складових програми: дизайну програми, адміністративного та фінансового управління, освітніх послуг для магістрантів, заходів для поширення інформації про співпрацю, проєкту Партнерської та Студентської угоди, політики з отримання ступеню, активізація процесу акредитації тощо.

Дослідивши основні особливості програми Еразмус Мундус та ознайомившись із представленими для вільного доступу в Каталозі схвалених Європейською Комісією проєктів (Erasmus Mundus Catalogue, 2022) магістерськими програмами (сайт щорічно оновлюється та надає лаконічну й змістовну інформацію), висновуємо про пріоритетність міждисциплінарного підходу. Розглянемо його реалізацію на конкретних прикладах. Скажімо, на увагу заслуговує проєкт «Європейський магістр права, даних і штучного інтелекту» (The European Master in Law, Data and Artificial Intelligence – EMILDAI, 2022), що ідентифікується як міжнародна міждисциплінарна програма Ірландії, Франції, Іспанії та Італії. Реалізується завдяки діяльності Авіньйонського, Дублінського, Ліонського ЗВО, Університету Пізи та взаємодії з понад сімдесятьма державними й приватними організаціями, що беруть участь в організації стажувань, семінарів, тематичних тижнів, літніх шкіл тощо. Міждисциплінарний підхід реалізується завдяки синтезу надбань права, кібербезпеки, етики та розробки штучного інтелекту. Проєкт «Міжнародний магістр екологічних технологій та інженерії – фаза консолідації» (International Masters in Environmental Technology and Engineering – Consolidation phase) розроблений ЗВО Нідерландів, Бельгії та ін. й спрямований на підготовку магістрів із будь-якої країни світу. Мультидисциплінарність простежується у настанові до поєднання знань із захисту навколишнього середовища, очищення (стічних) вод, відновлення ресурсів та циклічній економіці. На увагу також заслуговує створена університетами Португалії, Італії, Іспанії та Франції магістерська програма «Європейський магістр з передового структурного аналізу та проектування з використанням композитних матеріалів» (The European Master in Advanced Structural Analysis and Design using Composite Materials). Акцентується, що використаний у проєкті міждисциплінарний підхід (промисловість композитів, інженерія, матеріалознавство тощо) створює «чудову освітню пропозицію», позаяк магістранти отримають актуальні знання з різних сфер та зможуть їх успішно використовувати на практиці.

Ідея синтезу знань із різних дисциплін також реалізована у проєктах «Магістр наук у галузі прибережної та морської інженерії та управління» (Master of Science in Coastal and Marine Engineering and Management), «Програма з розробки інтелектуальних програмних систем з інтенсивним використанням даних» (Programme on the Engineering of Data-intensive Intelligent Software Systems), «Міжнародний магістр безпеки, розвідки та стратегічних досліджень»

Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2022, № 3 (117)
(International Master in Security, Intelligence and Strategic Studies),
«InterMaths – міждисциплінарна математика» (InterMaths –
Interdisciplinary Mathematics) та ін.

Тривалий час однією з актуальних програм підготовки магістрів у межах Еразмус+ вважався напрям Темпус IV, що зосереджувався на «модернізації системи вищої освіти у країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами держав-членів ЄС та країн-партнерів» (Національний Темпус/Еразмус+ офіс в Україні. Що таке Темпус?, 2020). Аналіз затверджених у межах Темпус IV проєктів засвідчив активне використання міждисциплінарного підходу як засобу підвищення якості вищої освіти, зокрема підготовки магістрів. Поєднання знань із різних або дотичних сфер простежується у програмах «Магістр “Інтероперабельність/Безпека/ Сертифікація” в галузі залізничного транспорту в Україні та Центральній Азії» (Master ‘Interoperabilite / Securite / Certification’ Dans Le Domain Du Transport International Ferroviaire En Ukraine Et En Asie Centrale), «Удосконалення освіти в галузі екологічного менеджменту» (Improvement Of Education On Environmental Management), «Удосконалення трициклової системи освіти за спеціальністю «Соціальна робота» в шести європейських країнах (Advancing the Three Cycle System in Social Work Education in Six European Countries) та ін. (Національний Темпус офіс в Україні, 2022).

У 2014 р. Темпус IV трансформувалась у напрям Еразмус+: KA2. (Розвиток потенціалу вищої освіти (ex-Tempus), 2022), у межах якого передбачається 1) модернізація існуючих чи розробка нових освітніх програм, що, враховуючи запити доби та інновації, мають за мету вдосконалення методів викладання і навчання; 2) покращення навчально-методичних матеріалів; 3) впровадження культури забезпечення якості; 4) покращення врядування та управління; 5) залучення роботодавців тощо.

Дослідивши представлені на сайті Європейської Комісії матеріали, можемо зробити висновок, що розробка міждисциплінарних освітніх програм для напрямку KA2 залишається пріоритетною. Наприклад, із 15 жовтня 2015 р. по 14 жовтня 2018 р. реалізувався проєкт «Поєднання інновацій, здоров’я і суспільств: освітній розвиток потенціалу в сусідніх регіонах східної Європи» (Bridging Innovations, Health and Societies: Educational capacity building in the Eastern European Neighbouring Areas), метою якого визначено «подолання розриву між (біо)медициними та соціально-економічними

науковими спільнотами, науковцями і практиками, а також між локальним та міжнародним рівнями» (Програма ЄС Erasmus+. Інформаційний бюлетень, 2021). Міждисциплінарний підхід простежується у врахуванні під час створення проєкту знань сучасних тенденцій у предметній галузі та інтеграції здобутків сфери здоров'я, інновацій та суспільства. Акцентуація на синтезі знань простежується й у таких проєктах: «Гендерні студії: крок до демократії та миру в сусідніх до ЄС країнах з різними традиціями» (Gender Studies Curriculum: A Step for Democracy and Peace in EU-neighbouring countries with different traditions), «Інтернет речей: нова освітня програма для потреб промисловості та суспільства» (Internet of Things: Emerging Curriculum for Industry and Human Applications), «Стимулювання інтернаціоналізації досліджень шляхом запровадження системи забезпечення якості третього рівня вищої освіти у відповідності до європейських рекомендацій» (Promotion internationalization of research through establishment of Cycle 3 QA System in line with the European Agenda) та ін.

Для покращення якості вищої освіти важливе значення має напрям Жан Моне, зосереджений на викладанні та дослідженнях, які ґрунтуються на європейських студіях – вивченні «Європи в цілому, з особливим акцентом на вимірі ЄС, як з внутрішньої, так і з глобальної точки зору» (Еразмус+. Керівництво до програми (Programme Guide), 2021). У межах напрямку Жан Моне здійснюється популяризація ЄС в аспекті таких досліджень: регіональних, порівняльних, інформаційних, економічних, історичних, міжкультурних, міждисциплінарних, юриспруденції, політології, міжнародних і дипломатичних відносин тощо. Відтак, програма спрямована на створення продуктивного діалогу між сферою освіти та державними установами, мета якого – покращення управлінської політики ЄС.

Програма складається з двох напрямків діяльності: «Жан Моне у сфері вищої освіти» та «Жан Моне в інших сферах освіти та професійної підготовки». Зосередимо увагу на першому, який реалізується у таких форматах: 1) модуль – коротка навчальна програма/курс у закладі вищої освіти з Європейських студій із використанням дисциплінарного або міждисциплінарного підходу; 2) кафедра – викладацькі посади для викладачів університетів; 3) центр досконалості – формування знань та розвиток компетентностей експертів високого рівня для синтезу дисциплін та європейських студій. Особливостями всіх напрямків програми Жана Моне

визначено поширення досвіду ЄС в організації освітнього процесу, зокрема викладання й проведення наукових досліджень, надання студентам і молодим фахівцям актуальних знань і навичок для їхньої майбутньої професійної діяльності, сприяння інноваціям у галузі викладання та дослідження (наприклад, міжгалузеві та / або мультидисциплінарні дослідження, відкрита освіта, взаємодія з іншими установами), сприяння залученню молодих вчених в галузі викладання та дослідження з європейської тематики тощо (Еразмус+. Довідник програми українською мовою. 2019, с. 180-181).

Аналізуючи затверджені Європейською Комісією проекти ми з'ясували, що міждисциплінарний підхід на сьогодні є пріоритетним, про що свідчать програми «Соціальна згуртованість в освіті і врядуванні: Європейські студії» (Social cohesion in education and governance: European studies), «Поглиблені європейські студії в Україні: міждисциплінарний підхід» (Advanced European studies in Ukraine: an interdisciplinary approach), «Державно-міжнародно-публічний: європейські цінності та норми, що визначають міждисциплінарний університетський модуль» (State-international-public: European values and norms defining the interdisciplinary university module), «Розвиток міждисциплінарних студій з європеїзації в Україні» (Development of interdisciplinary studies on Europeanization in Ukraine) та ін. (Перелік проектів програми Жан Моне, 2021).

Доцільним у контексті викладу матеріалу нашої розвідки вважаємо звернення до результатів проєкту Жан Моне Модуль «Європеїзація докторських програм у галузі освіти на засадах інтердисциплінарного та інклюзивного підходів», виконаного у 2018-2021 рр. в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С. Макаренка. Міждисциплінарні навчальні курси, розроблені у межах проєкту (Сбруєва, 2021; Чернякова, 2021), запроваджено не тільки на третьому, докторському рівні вищої освіти (спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»), але й, з певними модифікаціями, на другому (магістерському) за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки», «Позашкільна освіта». Означені навчальні курси, передусім «Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти» включають актуальні навчальні матеріали з таких галузей, як філософія освіти, освітня політика, соціологія освіти, історія освіти, менеджмент освіти, педагогіка вищої школи тощо. Застосований у названому навчальному курсі міждисциплінарний підхід дозволяє сформувати цілісну систему знань та

компетентностей, необхідну для успішного функціонування фахівця в умовах суспільства знань. Зазначимо, що виконання проєкту дозволило його учасникам та академічній громаді університету в цілому набути нового позитивного досвіду створення міждисциплінарних освітніх програм та їх методичного забезпечення, апробації методичних та наукових знахідок на міжнародному рівні.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Розвиток інновацій та популяризація європейського досвіду організації вищої освіти проголошені головними завданнями ЄПВО. У науковій розвідці з'ясовано, що сьогодні одним із пріоритетних підходів у навчанні й дослідницькій діяльності вважається міждисциплінарний, що ґрунтується на синтезі актуальних здобутків із різних дисциплін та їх практичному використанні.

Проєкт Еразмус+, спираючись на нормативні документи ЄС та європейську систему цінностей, зосередив увагу на розвитку міжнародної співпраці у сфері освіти, молоді та спорту з метою підтримки інновацій у сфері вищої освіти. Еразмус Мундус, КА2. Розвиток потенціалу вищої освіти (ex-Tempus), Жан Моне (модуль, кафедра, центр досконалості), активно використовуючи можливості міждисциплінарного підходу у процесі підготовки магістерських освітніх програм, сприяють формуванню всебічно розвиненого конкурентоспроможного фахівця.

Розглянуті міждисциплінарні магістерські освітні програми, що отримали підтримку Еразмус+, звичайно, не вичерпують досвіду європейських університетів у досліджуваній проблемі. Подальших ґрунтовних досліджень потребують такі аспекти проблеми: методологічні, організаційні та методичні підходи до розбудови міждисциплінарних освітніх програм; нормативні та організаційні засади співпраці університетів та внутрішніх і зовнішніх стейкхолдерів вищої освіти (студентів, роботодавців, місцевих громад, національних держав) у створенні міждисциплінарних освітніх програм.

ЛІТЕРАТУРА

- Аугсбург, Т. (2006). *Стати міждисциплінарним: вступ до міждисциплінарних досліджень* (2-е видання). Нью-Йорк: Кендалл (Augsburg, T. (2006). *Become interdisciplinary: introduction to interdisciplinary research* (2nd edition). New York: Kendall).
- Еразмус+. Довідник програми українською мовою (2019) (Erasmus+. Program guide in Ukrainian (2019)). Retrieved from: <https://ipd.kpi.ua/documents/materials/Erasmus.pdf>.

- ЕРАЗМУС+ Керівництво до програми (Programme Guide) (2019) (ERASMUS+ Program Guide (2019)). Retrieved from: [ErasmusProgrammeGuide_2019-UA%20highlighted%20%20\(3\).pdf](https://erasmusprogramme.ua/2019-UA%20highlighted%20%20(3).pdf)
- Еразмус+. Керівництво до програми (Programme Guide) (2021) (Erasmus+. Program Guide (2021)). Retrieved from: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/documentation/2021-Jean%20Monnet_Guide_e-plus-pg_v3_Ukr.pdf.
- Комісаров В.Ф., Комісаров В.В. (2013). Аналіз напрямків освітніх програм євроінтеграції України (Komissarov V.F., Komissarov V.V. (2013). Analysis of directions of educational programs of European integration of Ukraine). Retrieved from: http://confcontact.com/2013_04_11/5_Komyssarov.htm
- Національний Темпус-офіс в Україні (2022) (National Tempus Office in Ukraine.(2022)). Retrieved from:https://science.knu.ua/relations/international_projects/Tempus%20IV_1st_call.pdf
- Національний Темпус/Еразмус+ офіс в Україні. Що таке Темпус? (2020) (National Tempus/Erasmus+ office in Ukraine. What is Tempus? (2020). Retrieved from: <https://www.tempus.org.ua/uk/tempus.html>
- Перелік проектів програми Жан Моне (2021) (List of Jean Monet program projects (2021)). Retrieved from: <https://erasmusplus.org.ua/projects/zhan-mone/1893-studii-ievropeiskykh-tsinnoosti-ta-identychnosti.html>.
- Програма ЄС Erasmus+. Інформаційний бюлетень, 2014-2020 (2021) (EU program Erasmus+. Information bulletin, 2014-2020 (2021)). Retrieved from: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/novyny-i-baza-proektiv.html>
- Про Програму Європейського Союзу ERASMUS+ (2021) (About the European Union ERASMUS+ Program (2021)). Retrieved from: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/pro-prohramu.html>.
- Розвиток потенціалу вищої освіти (2022) (Development of the potential of higher education (2022)). Retrieved from: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/ka2-proekty-spivpratsi/rozvytok-potentsialu-ex-tempus/19-rozvytok-potentsialu-ex-tempus.html>
- Сбруєва, А. (2021). *Порівняльна педагогіка вищої школи: національний, європейський та глобальний контексти: навчальний посібник*. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 315 с. (Sbruieva, A. (2021). *Comparative higher education: national, European and global contexts: study guide*. Sumy: A. S. Makarenko SumSPU, 2021. 315 p.).
- Сбруєва, А., Єременко, І. (2019). *Формування європейського виміру забезпечення якості вищої освіти в контексті інтернаціоналізації освітнього простору: монографія*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка (Sbruieva, A., Yeremenko, I. (2019). *Formation of the European dimension of quality assurance in higher education in the context of internationalization of the educational space: a monograph*. Sumy: Publishing house of Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko).
- Чернякова, Ж. *Academic Writing For Postgraduate Students: навчальний посібник*. Для здобувачів наукового ступеня доктор філософії за напрямом 01 – Освіта. Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 200 с. (Chernyakova, Zh. *Academic Writing For Postgraduate Students: study guide*. For holders of the scientific degree Doctor of Philosophy in the direction 01 – Education. Sumy: A. S. Makarenko Publishing House of the Sumy DPU named after A. S. Makarenko, 2021. 200 p.).

- Шмагіна, В. (2020). Взаємоз'язок міждисциплінарного навчання та працевлаштування випускників ЗВО / «Моделі міждисциплінарних та міжгалузевих освітніх та освітньо-наукових програм: виклики, можливості та варіанти впровадження»: Збірник матеріалів міжнародної конференції (Одеса, 25-26 червня 2020 р.) / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2020. 92 с. (Shmagina, V. (2020). The relationship between interdisciplinary training and employment of graduates of higher education institutions / "Models of interdisciplinary and interdisciplinary educational and educational-scientific programs: challenges, opportunities and implementation options": Collection of materials of the international conference (Odesa, June 25-26, 2020) / Odesa National University I. I. Mechnikova. Odesa, 2020. 92 p.).
- Erasmus Mundus Catalogue (2022). Retrieved from: https://www.eacea.ec.europa.eu/scholarships/erasmus-mundus-catalogue_en
- Erasmus Mundus Design Measures (2022). Retrieved from: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/infodays/Erasmus%20EMD%202022_UKR_2p.pdf
- Erasmus Mundus Joint Masters (2022). Retrieved from: https://erasmusplus.org.ua/images/phocadownload/infodays/Erasmus%20EMJM%202022_UKR_2p.pdf
- Klein, J. T., & Newell, W. H. (1998). *Advancing interdisciplinary studies*. In W. H. Newell, (Ed.), *Interdisciplinarity: Essays from the literature* (pp. 3-22). New York: College Board.
- Miller, Raymond, C. (2010). *Interdisciplinarity: Its Meaning and Consequences*. The International Studies Encyclopedia, Volume VI, ed. Robert A. Denemark, 3900-3915. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- The European Higher Education Area. Joint Declaration of the European Ministers of Education (Bologna Declaration)*. (1999). Retrieved from: http://www.ehea.info/Uploads/about/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf
- World Conference on Higher Education in the Twenty-first Century. Vision and Action*. UNESCO (Paris, 5-9 October 1998). Retrieved from: <http://www.unesco.org/cpp/uk/declarations/world.pdf>.

SUMMARY

Ishchenko Anatoliy, Sbruieva Alina Interdisciplinary approach in master's training: the experience of the Erasmus+ program projects

The article is devoted to the characteristics of the specifics of the implementation of the interdisciplinary approach in master's programs supported by the Erasmus+ program projects. With the help of terminological analysis, the essence of the concept of "interdisciplinarity" in the scientific discourse is outlined. The method of content analysis made it possible to trace the implementation of an interdisciplinary approach in the educational programs of master's training of European universities, supported by the projects of the Erasmus+ program. It was found that the active use of an interdisciplinary approach in the preparation of masters is promising, since the idea of synthesis and integration enriches knowledge in various fields, creates conditions for the successful use of theoretical knowledge in practice, ensuring the competitiveness of the future specialist in the labor market.

The article describes the main directions of Erasmus+: Mundus, KA2. Development of the potential of higher education (ex-Tempus), direction of Jean Monet (module, department, advanced training center). These projects are aimed at popularizing European values and best practices of EU countries.

Erasmus Mundus is divided into Erasmus Mundus Joint Masters and Erasmus Mundus Design Measures, in which special attention is paid to the idea of European integration, synthesis of knowledge within the framework of preparation of master's programs. The main goal is to create innovative and highly integrated master's programs that involve partnership, the involvement of successful students from different countries, mandatory physical mobility for all participants, joint or multiple diplomas upon completion of studies.

Direction Erasmus+: KA2. The development of the potential of higher education (ex-Tempus) is aimed at: modernization of existing or development of new educational programs, which, taking into account the demands of the day and innovations, are aimed at improving teaching and learning methods; improvement of teaching and methodical materials; implementation of quality assurance culture; improving governance and management; involvement of employers, etc.

The Jean Monnet direction popularizes the EU higher education system in terms of regional, comparative, informational, economic, historical, intercultural, interdisciplinary studies, etc. It was clarified that the program is aimed at creating a productive dialogue between the sphere of education and state institutions, the purpose of which is to improve the management policy of the EU.

It was found that the active use of an interdisciplinary approach in the training of masters is promising, since the idea of synthesis and integration enriches knowledge in various fields, creates conditions for the successful use of theoretical knowledge in practice, ensuring the competitiveness of the future specialist in the labor market. At the same time, the principle of cohesion for a common goal is one of the main tasks of building the European Area of Higher Education.

Key words: *interdisciplinarity, master's educational programs, Erasmus+, university, higher education, European integration, the European Higher Education Area, European Commission, European Union.*

УДК 378

Діана Коваль

ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)

ORCID ID 0000-0003-1816-6992

DOI 10.24139/2312-5993/2022.03/301-312

РЕАЛІЗАЦІЯ СЕМІНАРУ-ТРЕНІНГУ «ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ПСИХОЛОГА» У МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ РЕАЛІСТИЧНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ДОМАГАНЬ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ МАГІСТР ПСИХОЛОГІЇ

У статті презентовано семінар-тренінг «Працевлаштування психолога» як спосіб інформальної (додаткової освіти), цільовим призначенням якого є формування реалістичних професійних домагань майбутніх психологів. Представлено зміст, форми взаємодії й результати семінару-тренінгу. Визначено роль професійних домагань у процесах працевлаштування та професійної реалізації майбутніх фахівців. Наголошено на необхідності формування у студентів адекватної самооцінки особистої готовності до професійної діяльності, а також регулярної рефлексії результатів пошуку роботи за фахом.

Ключові слова: *працевлаштування, психологи, професійні домагання, реалістичність самооцінки.*